

In IUSTITIA

Mýtus pravého znásilnění

Klára Kalibová, In IUSTITIA

In IUSTITIA, o.p.s

- Cíl: **zlepšování postavení osob vystavených a ohrožených násilím z nenávisti a zvláště zranitelných obětí**
- V ČR od roku 2009; jediná organizace se specializovaným projektem pro oběti násilí z nenávisti
- Působnost na území **celé ČR**
- Služby jsou poskytovány **zdarma**
- Nejdříve výhradně právní pomoc obětem, postupně **komplexní služby obětem násilí z nenávisti, od 2014 zvláště zranitelné oběti**
- pobočky: **Praha, Kladno, Brno + terénní program**

- <https://www.youtube.com/watch?v=oQbei5JGiT8>

Real Rape Stereotype

= obraz znásilnění, který představuje

- útok **neznámé** osoby
 - ve **venkovním** prostředí,
 - během něhož pachatel **používá násilí** nebo pohrůžku násilí a
 - oběť se aktivně **fyzicky brání** (Temkin, Krahé, 2008, s. 32).
- osoby, které znásilnění zažily **jinak** (napadení známou osobou, požití alkoholu, nebránily se)
- Častěji nařčeny ze spoluzavinění
 - Přehlížení ze strany OČTŘ
 - Nižší schopnost rozlišit, že šlo o znásilnění na straně samotných obětí
 - Výraznější latence

Obviňování poškozených - vlivy

- proměnné na straně **osoby vynášející hodnotový soud** (např. gender, postoje podporující znásilnění),
- proměnné **na straně oběti** (atraktivita, chování, skutečnost, zda poškozená byla opilá atd.),
- proměnné **na straně obviněného** (barva pleti, sociální status, fyzické rysy),
- proměnné **daného případu** (např. předchozí vztah mezi obětí a pachatelem) (Temkin, Krahé, 2008).

Studie 2013

- jakým způsobem je v praxi trestních soudů **interpretována skutková podstata** trestného činu Znásilnění a trestného činu Sexuální nátlak
- jak soudy **konceptualizují výpovědi** poškozených a
- jaké **konstrukce důvěryhodnosti** přitom používají.

Metologie

- anonymizované rozsudky za období let 2011 a 2012 ve věci trestných činů Znásilnění, Sexuální nátlak a Pohlavní zneužívání (později vynecháno)
- Ve lhůtě dvou měsíců bylo získáno **304 zdarma poskytnutých rozhodnutí** (převážně rozsudků) ze **47 okresních** a **4 krajských** soudů z celé České republiky, a to v elektronické a listinné podobě.
- rozsudky odsuzující i zprošťující
- Elektronické rozsudky předanalyzovány prostřednictvím **klíčových** slov. Tištěné rozsudky byly pročteny v celém rozsahu. Klíčová slova byla volena tak, aby byly pokryty výše uvedené výzkumné otázky (**ne/ důvěryhodn***, **aktivní**, **odpor**, **manžel/ka**, **odmít***, **násilí**, závislost). Některá klíčová slova byla doplněna v průběhu analýzy, neboť odrážela poznání, k němuž se dospívalo průběžně (**dluh**, **alkohol**, **opil***, **dar***, **prostitu***). Některá klíčová slova se neukázala jako funkční (**Rom***, **cikán***, **Ukrajinka**, **Vietnamka**).

Exkurz do definice

- **nedobrovolnost**, resp. **donucení**,
 - **donucení**, tedy užití fyzického násilí, pohrůžky násilím nebo pohrůžky jiné těžké újmy
 - **zneužití bezbrannosti**, tedy skutečnosti, že se poškozená nemůže bránit kvůli svému zdravotnímu stavu, nedostatku fyzických sil či schopností
 - **zneužití závislosti**, vlivu nebo postavení (pouze u trestného činu Sexuální nátlak).
- a **sexuální aktivita**, k jejímuž vykonání či strpění donucení směřuje
- rozdíl mezi trestným činem Znásilnění a trestným činem Sexuální nátlak přitom spočívá v tom, že v prvním případě dochází na těle poškozené k nedobrovolné sexuální aktivitě ze strany obviněného, v druhém případě jde o vynucení autoerotických aktivit poškozené bez aktivního zapojení obviněného

Analýza

- Interpretace donucení, aktivního a fyzického odporu
- Interpretace jednání a charakteru poškozených

I. Interpretace donucení

- o aktivní odpor poškozené **jako podmínka přítomnosti násilí ze strany obviněného**
- o **zřejmý fyzický odpor** jako podmínka donucení
- o sexuální útoky musí nabývat **značné intenzity** a současně musí být **odpor zřejmý** (aby jej mohl pachatel poznat)

Aktivní odpor

- Obžalovaný si poškozenou po příchodu do bytu přitáhl k sobě a následně ji postupně vysvlékl z oblečení donaha, a to z oblečení na horní části těla ve chvíli, kdy ještě oba stáli, a z kalhot s kalhotkami za situace, kdy již oba leželi na posteli. Poškozená se přitom tomu **jiným způsobem, než že v určitých chvílích obžalovaného od sebe odstrkávala a byla pasivní, nebránila.**

Odpor zřejmý ze zranění

- [...] že v této fázi večera se již poškozená aktivně i za hlasitého projevu bránila jednání obžalovaného a v tomto směru její verzi podporují též lékařské zprávy o zjištěných zraněních, které **nelze vyhodnotit jako důsledek vášnivého prožitku, ale odpovídají aktivní obraně poškozené** [...] (odsuzující rozsudek)

Odbor zřejmý z poškození věcí

- [...] soud se domnívá, že určité prvky násilí dány jsou, je to zřejmě to, že poškozené byly svázaný ruce, byla jí rozříznuta podprsenka, a z tohoto hlediska je skutková podstata dána. Soud ovšem k tomu připomíná, že zločinu znásilnění se lze dopustit i tak, že pachatel tohoto činu využije bezmocnosti poškozené, takže jednání obžalovaného lze charakterizovat tak, že kombinuje násilí s tím, že zneužívá bezmocnosti poškozené, ovšem bezmocnosti, do které ji přivedl požitím léků [...] (odsuzující rozsudek).

Odbor vs. nedůvěryhodná poškozená

- [...] výpověď ošetřujícího lékaře xxxx potvrdila, že na straně poškozené nebylo možné při vyšetření shledat žádné stopy použití násilí na její osobu, ačkoliv na jejím těle byly nalezeny podlitiny a drobné oděrky a stopy krve, přičemž menses pacientka v inkriminované době neuváděla. Lékař nicméně **nekonstatoval žádné vážné zranění** na straně poškozené [...] Dráždivé doteky ze strany obžalovaného, které způsobily krvácení na těle poškozené, tedy **nemusely být, ani navzdory způsobeným krvácivým poševním zraněním u poškozené**, podle názoru soudu nutně vyvolány použitím jednostranného násilí ze strany obžalovaného, ale **pouhou reakcí na aktivní sexuální stimulaci** ze strany poškozené, kterou popsal obžalovaný. Sama poškozená se pro deklarovanou ztrátu paměti k této okolnosti nebyla schopná vyjádřit [...] (zprošťující rozsudek, **poškozená byla opilá**)

Absence zničených věcí

- Z prvotního protokolu o ohledání těla poškozené [...] se navíc podává, že na oblečení poškozené nebylo zjištěno žádné poškození (a to ani na spodním prádle), když po vysvlečení nebyla na jejím těle nalezena žádná poranění. Poškozená si rovněž mj. ani na bolest nestěžovala. Žádná zranění na těle ani případné poškození oblečení nebylo zjištěno při prohlídce těla obžalovaného [...]

II. Osoba poškozené v interpretační praxi

- Ztížená důkazní situace: **protichůdné svědectví** poškozené a obviněného
- důkazními prostředky pro rozhodování soudu zůstávají svědecké výpovědi, především svědecká výpověď poškozené a obviněného
- Klíčovou roli hraje **interpretace důvěryhodnosti** poškozené a obviněného

- Je zřejmé, že danému jednání byly přítomny pouze dvě osoby: obžalovaný a poškozená, to je však v případě znásilnění zejména mezi manžely typické, důkazní situace **byla složitá i** díky tomu, že poškozená v prvních dvou případech znásilnění **neohlásila na policii**, ani **nevyhledala lékařské ošetření**, ventilovala je až o několik týdnů později. Soud proto musel velmi pečlivě **vážít obě verze**, jak však patrně z výroku shora, **uvěřil** poškozené (odsuzující rozsudek)

- Za situace, kdy obžalovaný trestný čin zcela popřel a kromě výpovědi poškozené zde není jediný přímý usvědčující důkaz, a dokonce ani podstatný důkaz nepřímý, je zvlášť důležité **posouzení věrohodnosti výpovědi poškozené**

Význam znaleckých posudků

- Ve vztahu k věrohodnosti výpovědi je však zcela zásadní znalecký posudek z oboru psychologie znalce xxxx. Z něj vyplývá, že **u poškozené byla shledána histriónská porucha osobnosti, která se v některých svých kvalitách ocitá za hranicí širší normy**. Při zátěži má sklon reagovat impulsivně, přechodně ztrácí schopnost posoudit důsledky svých činů ve všech souvislostech. Její osobnostní nastavení je egocentrické s důrazem na vlastní potřeby v interakcích. Vzhledem k jejím povahovým zvláštnostem všeobecně dramatizuje prožívané události a zdůrazňuje emocionální stránku. Z psychologického hlediska lze konstatovat, že u poškozené výrazně převažují aspekty svědčící proti věrohodnosti její výpovědi než pro ni. Popisovaný průběh událostí se **jeví být nekonzistentní**, obsahuje četné rozpory. Je málo pravděpodobné, že události skutečně proběhly tak, jak poškozená uvádí (zprošťující rozsudek).

Absence aktuálních poznatků úrovni soudů

- *co však soud považuje za nestandardní a nelogické, bylo jednání poškozené xxxx poté, co ji měl obžalovaný znásilnit, kdy telefonovala svým dvěma kamarádům a namísto na policii, případně do nemocnice, či domů, s jedním z nich jela k rybníku [...] (zprošťující rozsudek)*

- **Věrohodnost výpovědí** poškozené E., zejména těch, které učinila v přípravném řízení, potvrdili **také znalci z odvětví psychiatrie** a psychologie, kteří také **vysvětlili určité rozpory** či spíše vynechání některých důležitých skutečností ve výpovědi poškozené u hlavního líčení oproti jejím výpovědím z přípravného řízení. **Určité nesrovnalosti jsou ostatně pochopitelné** už i s ohledem na časový odstup od spáchání trestného činu, když hlavní líčení a výslech poškozené byl činěn s odstupem téměř jednoho roku, s ohledem na věk poškozené, ale **i s ohledem na zdravotní obtíže**, které v mezidobí prodělala (odsuzující rozsudek).

Faktory ovlivňující důvěryhodnost poškozených

- **blízký vztah** mezi poškozenou a pachatelem
- **předchozí sexuální násilí** v životě poškozené
- **finanční závislost** či dluh poškozené vůči pachateli či pachatele vůči poškozené
- sexuální „**nezdrženlivost**“ poškozené
- **předchozí trestná činnost poškozené** či skutečnost, že se poškozená pohybuje ve „špatné“ společnosti

Blízký vztah

- Na jednu stranu je zde poměrně zřejmý odpor poškozené, kterou obžalovaný musel sám svléknout, bránila se i tím, že držela nohy u sebe. Na druhou stranu je zde skutečnost, kdy určité překonávání odporu obžalované před pohlavním stykem nebylo v jejich vztahu ničím neobvyklým (zprošťující rozsudek)

- [...] je zde skutečnost, kdy obžalovaný upustil od dalšího jednání, když viděl, že obžalovaná pláče. Je zde i skutečnost, kdy intimní život poškozené a obžalovaného nadále pokračoval i po této události. Za této situace je soud toho názoru, že nelze s jistotou určit, zda je jednání obžalovaného kryto úmyslem, ať už přímým nebo nepřímým. Nelze s jistotou s ohledem na výše uvedené skutečnosti dovodit, zda obžalovaný v daném případě **již věděl, zda je odpor manželky ještě v rámci manželského konfliktu, nebo se již jedná o přečin znásilnění** (zprošťující rozsudek)

Neschopnost opustit násilný vztah

Dále se jeví býti zcela nelogickým i samotné jednání poškozené před, jakož i po daném, skutku znásilnění, kdy **chodila s obžalovaným na pravidelné vycházky** [...] (a to i poté, co jí byla [...] fyzicky napadena a značně slovně ponížena, o čemž svědčí obsah přestupkového spisu) [...] **navštěvovala s ním restaurace**, poskytovala mu peníze na jídlo, a to i přesto, že dle jejího tvrzení s ním nechtěla mít od krádeže peněz [...] již nic společného. Lze pochopit, že by se s ním chtěla občas setkat (a to ve snaze získat navrácení odcizených peněz), ale rozhodně by k takovým setkáním **nedocházelo pravidelně, navíc na odlehlých romantických místech** [...] přičemž by s ním nechodila do restaurací a zde se k němu nechovala důvěrně...

Předchozí zkušenost se sexuálním násilím

- [...] většinou poškozená obžalovanému nejprve říkala, že s ním pohlavní styk mít nechce, ale obžalovaný ji vždy přesvědčil a poškozená s ním následně pohlavní styk dobrovolně. Taková forma vztahu mezi poškozenou a obžalovaným trvala až do jeho rozpadu, k němuž došlo kolem Vánoc [...] (zprošťující rozsudek).

- Rovněž je uvěřitelné, že jí **stud zabránil**, aby se svěřila matce. Je zcela obvyklé, že s těmito věcmi se ženy svěřují v první řadě přítelkyním, což poškozená učinila [...] (odsuzující rozsudek)

Ekonomická závislost

- Sex jako legitimní platidlo i bez souhlasu poškozených
- Poškozené jako věřitelky
- Poškozené jako dlužnice

„za pomoc se platí sexem“

- Je přitom zřejmé, že po celé roky **poškozené pomáhal**, sehnal jí ubytování, opakovaně jim zařídil **bezplatný pobyt** v rekreační chatě [...], poškozené zaplatil i **oslavu narozenin** (zprošťující rozsudek)

- Pokud se týče dobrovolnosti či nedobrovolnosti pohlavního styku (resp. znásilnění, tj. předmětu projednávané věci), tak znalkyně nevyloučila, že by se mohlo jednat o účelové chování poškozené (dle její výpovědi je to „50 % na 50 %“). Toto účelové jednání poškozené může být založeno na tom, že jí obžalovaný dlužil peníze a nevracel jí je, ale může to být způsobeno i tím, že poškozená není v podstatě schopna předvídat důsledky, proto se s ním stále scházela, ale potom našla jiný vztah a rychle to chtěla s obžalovaným nějak jakoby skončit (zprošťující rozsudek)

„Nezdrženlivost“ a „problémovost“ poškozených

- Podle názoru soudu je třeba přihlédnout i k předchozímu jednání poškozené, které se odehrálo v prostoru restaurace. Její výpověď popisující její předchozí chování v restauraci, když uvedla, že se předtím bavili o normálních věcech, nebavila se s přítomnými o sexu ani neproběhly žádné návrhy, je zpochybněna výpověďmi většiny vyslechnutých svědků (tj. svědectví xxxx, xxxx a xxxx) a obžalovaného, kteří uvedli, že předchozí chování poškozené v prostoru restaurace bylo dosti uvolněné, kdy **tito shodně popsali, že tato, ač se s přítomnými neznala, si k nim přisedla a se všemi si zakrátko potýkala a dala jim při té příležitosti polibek** (xxxx a xxxx) a podle svědkyně xxxx, která na místě tou dobou obsluhovala, měla poškozená s přítomnými dokonce laškovat a pronést větu, že **„by jich zvládla i pět“**. Uvolněnost poškozené, která mohla na přítomné osoby mužského pohlaví působit až vyzývavým dojmem, **pak nepochybně povzbudil i předtím zkonsumovaný alkohol.**

- *Chování poškozené, která má 17 let, je do rána na diskotéce, požívá ve větším množství alkohol, soud hodnotit nebude, nicméně bezpochyby přispělo k situaci, která dne 28. 5. 2011 nastala (zprošťující rozsudek)*

- *I když se poškozená odmítla k frekvenci používání spodních kalhotek vyjádřit a znalci nedokázali na otázku odpovědět, nelze odhlédnout od skutečnosti, že na stejných kalhotkách, kde byl nalezen biologický materiál poškozené a obžalovaného, se nacházel biologický materiál dalšího, blíže neztotožněného muže. Přitom je třeba zdůraznit, že se poškozená nacházela v uvedené dny ve stadiu končící menstruace. Ve světle kategorické výpovědi poškozené jeví se tento fakt zarážejícím.*

www.in-ius.cz

